

IMAGINE ȘI TEXT ÎN OPERA LUI PÁL BARANYI

VASS CSONGOR

Universitatea Babeș-Bolyai, Facultatea de Litere,
Școala doctorală „Studii de Hungarologie”, Cluj-Napoca
Arhiva Arhidiecezană Alba Iulia

Image and Text in the Works of Pál Baranyi

ABSTRACT

In the Romanian scholarship, Pál Baranyi (1657–1719) is known as one of the most important personalities of the religious union of the Romanians from Transylvania. His literary activity was much less studied, although his manuscripts and edited works are closely connected to the Jesuit mission in Transylvania. This devotional, religious literature used consciously the force of image. This study presents the modalities of using image and text as devices of mission, persuasion and spiritual strengthening. The most representative book analysed in this paper is the *Viaticum spirituale* (1695), which has 23 gravures and offers an interesting way to understand text and image together. Another book of great importance for the subject is the *Imago vitae et mortis. Életnek és halálnak képe* (1712 – I, 1719 – II). Although the book comprises no image, the text appeals to the imagination, constructs images with the power of words. This study intends to be a brief overview of Baranyi's works too – including usuality, policy and devotion in Transylvania during the 17th and 18th centuries.

Cuvinte-cheie: Pál Baranyi, literatura emblematică iezuită, catolicismul transilvănean, literatură devoțională

Keywords: Pál Baranyi, Jesuit iconic literature, Catholicism in Transylvania, devotional literature

Numele lui Pál/Paul Baranyi (sau după numele clandestin din Transilvania László/Ladislau Baranyi) (1657–1719)¹, iezuitul din Alba Iulia de la sfârșitul secolului al XVII-lea este cunoscut în mare parte în rândul cercetătorilor istoriei bisericii. Rolul lui important jucat în unirea românilor ardeleni este destul de bine cercetat în literatura de specialitate în limba română², iar în ultimii ani, ca un rezultat al cercetărilor legate de catehismul lui Baranyi, *Pânea pruncilor*³, se vorbește și despre relația lui cu literatura și cartea⁴.

Acest studiu își propune să prezinte opera literară a misionarului iezuit Baranyi, din perspectiva relației dintre *text* și *image*. Este de precizat faptul că

¹ Prin combinarea numelor Pál și László, în unele studii sau publicații ulterioare apare și forma László Pál Baranyi.

² Marte 2010.

³ Baranyi 1702.

⁴ Ilis-Ghitta 2008.

aici vorbim numai despre lucrările publicate⁵ nu și despre cele manuscrise⁶. Cărțile lui Baranyi sunt scrise și publicate în trei limbi: latină, maghiară și română. Lucrarea publicată în limba română este *Pâinea pruncilor*, Alba Iulia, 1702 și a fost tradusă de către „Duma Janoșu de Bărăbanți”. Alte două scrieri au fost publicate în latină, iar alte patru în limba maghiară. Două dintre acestea din urmă reprezintă traduceri din latină, realizate de Baranyi însuși. Evident, prin traducere trebuie să înțelegem și influența epocii în care s-a tradus, ceea ce implica libertatea de a interveni asupra textului original, de a completa sau sintetiza anumite capitole, rezultatul final fiind mai degrabă o lucrare nouă, recreată, regândită, adaptată pentru o anumită categorie de cititori.

Strict din punctul de vedere al imaginii, primele două cărți ale lui Baranyi pot fi considerate cele mai cuprinzătoare. Amândouă au apărut în oficina clujeană a renumitului maestru tipograf Miklós Misztótfalusi Kis (1650-1702). Cartea de rugăciuni în limba latină cu titlul *Viaticum spirituale...*, a apărut în anul 1690, dar în prezent cunoaștem doar câteva exemplare din cea de-a doua ediție, cea din 1695⁷. Legătura cărții, cele două coperti ale exemplarului sunt simple. Volumul are două foi de titlu - una decorată cu o compoziție barocă emblematică și una simplă. În lucrare mai apare stema protectorului și alte 21 de gravuri complexe și interesante. A doua sa carte, apărută în limba maghiară, *A' Szent Irás Summaja*⁸ conține numai o singură gravură: stema persoanei care a finanțat tipărirea lucrării. Desigur, fiecare carte conține inițiale, mici decorațiuni, ornamente tipografice – de cele mai multe ori florale, vegetale, geometrice sau nonfigurative⁹ – cu o excepție remarcabilă în cazul volumului *Raphael archangelus*¹⁰. Deși toate acestea acoperă doar parțial tematica asumată, totuși, merită să le luăm pe rând și să le analizăm puțin mai amplu.

⁵ Stoeger 1855, p. 21; Némethy 1887, p. 276; Szimyei 1905, p. 559-560.

⁶ Se știe că Baranyi a lăsat în urmă două sau cel puțin o operă pregătită pentru publicare, dar din câte cunoaștem, manuscrisele sale nu au fost tipărite, ba mai mult, au și dispărut. Pe lângă aceasta există informații și despre o descriere a Transilvaniei semnată de Baranyi, care a rămas tot în manuscris în colecția iezuită a universității „Eötvös Loránd” (ELTE) din Budapesta. – Baranyi ms., p. 282-285.

⁷ [Baranyi] 1695a.

⁸ [Baranyi] 1695.

⁹ Ornamentația cărților lui Baranyi provine din colecțiile de matrițe tipografice ale tipografiilor reformate din Cluj și a tipografiei iezuiților din Trnava (Tyrnavia - Nagyszombat). Vezi Bánfi, V. Ecsedy 2018, p. 93-94, 104; Käfer, Kovács 2013, p. 75-185. Importanța și posibilitățile cercetării acestor elemente tipografice mărunte, considerate oarecum marginale este subliniată și în Mărza 2015, p. 8-13.

¹⁰ [Baranyi], *Raphael archangelus* 1758.

Viaticum spirituale

Această carte este considerată un exemplar excepțional al literaturii emblematice din Transilvania¹¹. Nevoia accentuată de reprezentare vizuală se poate observa de-a lungul secolelor XVI–XVII la nivel european. Tendința poate fi observată încă din perioada Renașterii, ajungând la maturitate în epoca barocă. Emblematica reprezintă o specie literar-artistică ce îmbină într-un mod specific textul și imaginea. Realizate prin tehnica gravurii, imaginile au ajuns să fie unele dintre principalele vehicule ale învățării științifice, bisericești sau chiar ale propagandei politice. Iezuiții au profitat din plin de posibilitățile oferite de literatura emblemată pentru a explica esența credinței catolice¹².

Din cercetările tipografice al lui Judit V. Ecsedy reiese că foile cu gravuri din *Viaticum* provin dintr-o altă tipografie europeană (posibil din Viena sau din Italia), iar ulterior au fost introduse în carte cu mare atenție. Interesant este că în cazul de față filele au venit gata pregătite din străinătate, cu textul tipărit pe față și pe verso¹³. Acest fapt este trădat de compoziția hârtiei și morfologia literelor, care diferă de restul cărții, precum și de lipsa numerotării filelor cu gravuri. Aceste file au fost tipărite cel mai probabil la comanda lui Baranyi, având în vedere că imaginile reflectă tematica textului de pe paginile alăturate, iar, în plus, se vede clar că foaia de titlu decorată și stema protectorului provin din aceeași tipografie. Stema familiei lui László Gyulaffy, cel care a finanțat tipărirea lucrării, este, de asemenea, una din aceste file tipărite separat. Stema conține deja armele imperiale, adăugate la stema familiei după ce împăratul i-a acordat lui Gyulaffy titlul de grof (conte) în anul 1693¹⁴. Cea de-a doua ediție a fost probabil realizată deja în 1694 (poate de aceea apare anul 1694 pe foaia de titlu decorată), însă cartea a fost tipărită la Cluj abia în anul următor. Ținând cont de faptul că Baranyi avea relații strânse cu orașe austriece precum Graz sau Leoben, unde a studiat, sau chiar cu Viena și cu curtea imperială, este posibil ca aceste file cu gravuri să fi fost realizate la Viena sau chiar la Augsburg, cel mai important centru al artei gravurii din epocă. În epoca barocă la Viena au lucrat numeroși gravuri, iar majoritatea ilustrațiilor de carte din zona noastră provin din aceste ateliere¹⁵. Baranyi este trimis în misiune în Transilvania încă în anul 1689¹⁶, iar prima ediție a lucrării *Viaticum* apare în 1690, deci este probabil ca lucrarea să fi fost redactată deja în anii precedenți.

¹¹ Knapp, Tüskés 2003, p. 68.

¹² Kónya 2012, p. 1-3; Knapp, Tüskés 2003, p. 2-18; Radosav 2005, p. 324-325.

¹³ V. Ecsedy 2008, p. 63.

¹⁴ Nagy 1858, p. 480-485.

¹⁵ Galovics 1973, p. 64-65.

¹⁶ Documentul misionar este emis de către primatul din Esztergom, György Széchenyi (†1695) în data de 24 septembrie 1695 și se regăsește în fondul „Acta Jesuitica” din Arhiva Națională a Ungariei din Budapesta, sub cota MNL-OL, E152, Collegium Tyrnaviense 5, nr. 18. Am publicat textul documentului în 2019: Vass 2019 (A), p. 403-413.

Numărul filelor cu gravuri ajunge în total la 23, împreună cu foaia de titlu și stema lui Gyulaffy. Deasupra imaginilor gravate apare câte un titlu. Partea inferioară a paginilor cu gravuri este ocupată de câte un catren tipărit cu litere cursive diferite, iar pe verso se regăsesc citate din Biblie, de la părinții bisericii, din lucrările altor sfinți și ale lui Thomas a Kempis.

Cele 23 de gravuri au teme diferite. În următoarele rânduri vom prezenta fiecare gravură în parte, menționând titlul original, o descriere a imaginii, eventual un scurt rezumat în limba română al textelor asociate în limba latină:

1. Prima este foaia de titlu decorată. Titlul cărții este înconjurat de o coroană de flori, legată cu o panglică pe care sunt înscrise două citate biblice, care dau și motoul cărții: „Peregrini et hospites sumus super terram. Hebr. 11. v. 13.”, și în partea cealaltă „Peregrini enim sumus coram te, et advenae. I. Paral. 29. v. 15.”¹⁷. Aceste citate sunt reluate de mai multe ori în volum. În partea superioară a imaginii apare monograma lui Isus, iar în partea inferioară cea a Fecioarei Maria.

2. Stema lui Gyulaffy László cu armele proprii și imperiale: leul cu sabia, trunchiul de stejar cu ramura înfrunzită și o coroană, coiful, acvila imperială¹⁸.

3. *Ad te conversio nostra*: Soarele deasupra unei grădini clasice, în margine cu o floare a soarelui îndreptată către soare. (între p. B4^v și 1).

4. *Ubique Centrum*: triunghi sau piramidă cu ochiul atotvăzător etc. (între p. 48-49).

5. *Luminis Author*: Soarele reprezentat cu fața umană și stelele deasupra unui peisaj montan (între p. 66-67).

6. *Icare me Sequere*: o reprezentare complexă, unde apare soarele, Icar căzând din cer, crucea lui Isus răstignit ridicându-se spre cer cu aripi de înger; în partea inferioară se observă o grădină cu un labirint, în colț un copil în rugăciune și un schelet reprezentând moartea. În mitologia greacă Icar, închis în labirint cu tatăl său Dedal, la sfatul tatălui evadează din labirint cu aripi confecționate din pene și ceară. În această imagine se vede foarte clar exemplul ascultării. Icar nu ascultă sfatul tatălui, zboară prea aproape de soare, zeul Helios, care îi topește aripile, iar el moare în urma prăbușirii în mare, respectiv în urma neascultării¹⁹. Exemplul opus este al lui Cristos, cel care a rămas fidel și ascultător tatălui până la finalul vieții și este înălțat către cer de îngeri. Copilul care se roagă, ar

¹⁷ În contradicție cu locul biblic: „Toți aceștia au murit în credință, fără să fi primit promisiunile, dar le-au văzut și le-au salutat de departe, mărturisind că sunt străini și călători pe pământ.” (Evr. 11,13b). Pe gravură apare astfel: „suntem străini și călători pe pământ”. Citatul celălalt este: „Străini suntem noi înaintea ta și călători” (I Cron. 29,15a). – Versetele biblice în limba română sunt citate din Biblia 2016.

¹⁸ Este de amintit faptul că această pagină, la fel ca și toate celelalte, conține un catren adecvat imaginii, legat de stema familială. Este un argument în sprijinul ipotezei conform căreia gravurile ar fi fost realizate special pentru acest volum.

¹⁹ Coleman 2007, p. 50.

reprezenta cititorul, care poate să aleagă între ascultare și neascultare, moartea îl așteaptă în mod sigur. Pe verso găsim citate biblice legate de Isus și exemplul lui de urmat: Ioan 14,6, Ioan 8,12, Psalm 55(54),7, Ioan 14,15 etc. (între p. 76-77).

7. *Nuncia Pacis*: Arca lui Noe în valurile mării, din cer apare porumbelul cu o ramură de măslin (între p. 114-115).

8. *Hoc Sydere tuta*: Navă în valurile mării, pe cer strălucește o stea iar versurile vorbesc despre *Clara Maris Stella*, Sfânta Maria cea ocrotitoare, asociată adesea cu Steaua Preacurată a Mării (între p. 128-129).

9. *Novit vitare Caribdes*: Nava lui Ulise (Odiseu) la prova navei, înconjurată de sirene. Catrenul prezintă victoria lui Ulise asupra ispitelor, iar pe verso găsim, printre altele, citate despre îngerul păzitor (între p. 242-243), apoi la paginile următoare apar diverse rugăciuni către îngerul păzitor.

10. *Ad Horreum, ad Ignem*: o imagine a judecății de apoi, în care patru îngeri seceră grâul, conform pildei din Evanghelia după Matei²⁰. Vedem hambarul pentru grâu într-o parte, focul nimicitor care arde neghina în cealaltă parte, iar din cer se lasă un braț cu balanța judecății (între p. 258-259). Această gravură se află între rugăciuni, litanii și imnuri către Sfântul Mihail și îngerii păzitori, ca să fie ocrotitorii sufletului în drumul spre sfârșitul vieții.

11. *Vehit absque Periclo*: la prima vedere pare să reprezinte carul lui Ilie, însă carul nu este de foc. Catrenul se referă la Phoebus, așadar imaginea este una mitologică, îl reprezintă pe fiul lui Zeus, Phoebus Apollo, zeul luminii, care duce Luna și Soarele în carul său (între p. 272-273). Totodată Apollo a fost zeul invocat în călătorii, navigări, dar era și zeul medicinei, muzicii, al frumuseții etc²¹.

12. *Cognato Sydere Phoebo*: o gravură cu Soarele și o stea, reprezentând o altă scenă din mitul lui Phoebus (între p. 282-283).

13. *Finis Coronat Opus*: reprezentare alegorică a vieții, ca o pistă de competiție, pe care oamenii aleargă pentru a obține răsplata eternă. La sfârșitul pistei se observă trei palmieri și soarele pe cer privind către cei șase îngeri care încercă să ajungă la capăt (unul cade, altul aleargă) iar în colțul din dreapta jos vedem o figură stând și fluierând. Pe verso găsim citate biblice: Înt. 4,13, Apoc. 4,10 și Luca 23,39. Trei citate, care adună la un loc trei tipuri de vieți care își ating scopul: tânărul, omul credincios până în ultima clipă și cel care se convertește în ultima clipă din viața lui, adică tâlharul cel bun. Nu întâmplător este poziționat tocmai aici în carte, deoarece îl găsim între textele devoționale dedicate apostolului Iuda Tadeu și Sfântului Dismas, un nume mai puțin

²⁰ „Servitorii i-au spus: «Vrei să mergem ca să o smulgem?». Dar el le-a zis: «Nu, ca nu cumva, smulgând neghina, să scoateți din rădăcină și grâul. Lăsați să crească împreună până la seceriș! În timpul secerișului voi spune secerătorilor: smulgeți mai întâi neghina, legați-o în snopi ca să fie arsă, iar grâul adunați-l în grânarul meu!» Mt. 13,28b-30.

²¹ Coleman 2017, p. 80-81.

cunoscut azi, dar destul de apreciat în Evul Mediu și în perioada barocă, ocrotitorul muribunzilor. Sfântul Dismas este, de fapt, tâlharul cel bun. Denumirea *Dismas* apare într-un text apocrif, *Actele lui Pilat*, parte a Evangheliei după Nicodim, descoperită în secolul al V-lea²² (între p. 300-301).

14. *Telsera Militiae*: este o reprezentare alegorică a Societății lui Isus, sau altfel spus al ordinului iezuiților. În centrul gravurii vedem un bust, de fapt o armură de ceremonie având coiful cu viziera închisă, în mijlocul armurii apare monograma IHS. Armura este așezată pe un piedestal, înconjurată de tunuri, baionete, scuturi și alte arme, dar și de drapele cu inscripția: OAMDG, care apare foarte des în lucrările iezuiților, reprezentând prescurtarea motoului: O[mnia]. A[d]. M[aiorem]. D[ei]. G[loriam]. – *Totul pentru mai marea slavă a lui Dumnezeu!* IHS este o monogramă cu mai multe semnificații, reprezentând atât un simbol cristic, cât și un însemn al ordinului iezuiților²³ (între p. 304-305).

Pe verso găsim un citat biblic și alte citate în care apare acest îndemn (1 Cor. 10,31 etc.). Nu întâmplător, după această filă urmează textele devoționale dedicate Sfântului Ignațiu de Loyola, fondatorul ordinului iezuiților (Societății lui Isus).

15. *Coelesti accendit ad igne*: vedem o persoană cu păr bogat, în ascensiune către cer, cu o făclie aprinsă în mâna stângă, ținută spre o statuie feminină, iar cu mâna dreaptă arată către soarele care privește în jos spre ea. Catrenul din partea inferioară a paginii realizează o paralelă între Sfântul Francisc Xavier²⁴, numit aici numai „Xavier”, sfântul iezuit cinstit în textele de pe paginile alăturate și Prometeu (între p. 316-317).

16. *Pinxsit amor Solis*: în centrul imaginii este soarele în reprezentare antropomorfă, umplând întreaga imagine de razele lui, iar în jos apare o grădină imensă, frumos aranjată, cu diferite plante. Catrenul din partea inferioară a paginii și citatele de pe verso arată că soarele îl simbolizează pe Dumnezeu, iar grădina reprezintă lumea și Biserica plantată de Dumnezeu, totul fiind creația Lui (între p. 322-323).

²² Hárs 2008, p. 41.

²³ Monograma IHS apare și în alte locuri în volum. În primul rând, IHS este prescurtarea numelui grec al lui Isus (IHSOYS). Transliterarea latină a încărcat monograma și cu alte semnificații, cum ar fi: Iesus Hominum Salvator - Isus Salvatorul Oamenilor; iezuiții au interpretat-o astfel: Iesum Habemus Socium - Îl avem pe Isus ca Însoțitor. În Evul Mediu a devenit o monogramă cristică larg răspândită, mai ales datorită misiunilor mendicante, apoi ordinul iezuiților a ales-o ca simbolul său principal. Vezi Nóda 2009, p. 289.

²⁴ Contemporanul lui Ignațiu de Loyola, unul dintre primii membri ai Societății lui Isus. După studiile la Paris, tânărul nobil spaniol Francisc Xaver (1506-1552) a devenit preot iezuit misionar în India și Japonia. Este considerat fondatorul misiunilor creștine moderne. A murit pe insula Shanchuan, lângă China, în data de 3 decembrie 1552. Sfântul este reprezentat de regulă cu o cruce sau vasul baptismal în mână, pălărie de pelerin sau cu inima înflăcărată. Vezi Pos, 1999, p. 38; Wimmer 2008, p. 176.

17. *Omnia Concentrat*: un înger privește cerul nocturn, plin de stele, cu un telescop mare (între p. 328-329). Deși textul din josul paginii conferă imaginii un caracter mai degrabă mitologic, citatele de pe verso relevă adevăratul înțeles al gravurii: această imagine apare printre rugăciunile către diverși sfinți patroni, realizând astfel o paralelă între lumina sfinților și strălucirea stelelor.

18. *Purgatur ab Igne*: Un înger este așezat lângă un cuptor în pridvorul unei locuințe nobiliare, ținând o potcoavă în flăcări și fum cu ajutorul unui clește. În spatele îngerului se observă un oraș (între p. 336-337). Catrenul vorbește despre focul care curăță toate impuritățile din aur sau fier, însă și sufletul are impurități, precum comportamentul imoral și păcatele. Focul, care reprezintă iubirea divină, purifică sufletul de murdărie, de păcat. Pe verso găsim citate biblice despre pocăință, cum ar fi Iac 5,16a, Prov 18, 13, Ps 31,5 și alte citate din părinții bisericii, de exemplu din Sf. Ambrosiu, care spune că „medicamentul împotriva păcatului este spovedania”. După această imagine găsim rugăciunile dinaintea spovedaniei, textele pentru pregătire, rugăciunea la spovedanie.

19. *Forma meliore notamus*: Același înger apare în imagine, călind o bucată de fier cu ciocanul. Imaginea pare să reprezinte un atelier de metalurgie, în lateral se vede o perdea și o masă acoperită. Pe masă sunt așezate diverse lucruri, precum și un înscris mai greu de descifrat: *Arius est Siaux Imago*. - Adică: Arius/Arie este chipul pietrei. Catrenul din partea inferioară reprezintă o alegorie mitologică a locului unde păcatul și necuratul se reformează, primind un chip nou. Citatele de pe verso imaginii, de exemplu Ioan 4,14b sau diverse pasaje din lucrările Sfinților Bernard și Augustin vorbesc despre iertarea păcatelor, de exemplu Ioan 4,14b, sau texte de la Sfântul Bernard sau Sfântul Augustin (între p. 348-349). După fila aceasta urmează rugăciunile de după dezlegare.

Textul scurt din colțul mesei legat de Arius este interesant. Preotul din Alexandria, Arius (†336), a susținut teze antitrinitariene: Dumnezeu Tatăl este singurul necreat și nenăscut, Fiul nu este Dumnezeu, fiind creat de Tatăl. Sinodul de la Niceea (325) al Bisericii Creștine l-a condamnat pe Arius pentru erezie, întărind astfel credința în Sfânta Treime²⁵.

Deși poziția lui Baranyi în textele sale tipărite nu este una polemică cu celelalte confesiuni, aici găsim un semn oarecum ascuns, dar bine poziționat și pe înțelesul multora din epocă. Acest volum de rugăciuni este tipărit în anul 1695 în Cluj, într-o perioadă în care o mare parte a clujenilor făcea parte din tânăra Biserică Protestantă Unitariană, numită în acel timp ariană, antitrinitariană sau soținiană, fondată de Ferenc Dávid (1520-1579) pe bazele doctrinelor lui Arius și al lui Miguel Serveto (1511-1553)²⁶. La sfârșitul secolului al XVII-lea și

²⁵ Moisset 2012, p. 61-65.

²⁶ Lukács 2007, p. 56-58; Borbély 1923, p. 158-163.

începutul celui următor s-a desfășurat un conflict între catolicii și unitarienii din Cluj, în urma căruia catolicii au redobândit biserica Sfântul Mihail, folosită de către unitarienii între anii 1568-1603 și 1605-1716. În biserica reocupată a fost ridicat un altar închinat Sfintei Treimi și a fost organizată o Societate a Sfintei Treimi, o confraternitate dedicată întăririi credinței și a identității catolice²⁷.

Dacă *Arius este chipul pietrei* și cititorul vede cum îngerul distruge pietrele cu ciocanul, iar totul se așează într-un context de pocăință și convertire spre Dumnezeu, imaginea are o semnificație fină și pentru catolici, și pentru unitarienii, dar și pentru cei convertiți.

20. *Sitis urget ad undas*: vedem o fântână arteziană cu trei trepte, în vârf se situează potirul și ostia (reprezentarea trupului și sângelui lui Isus Cristos), iar din nivelele doi și trei se revărsă apa. Din dreapta imaginii un copil (sau putto) aleargă către fântână pe spatele unui cerb (356-357). Catrenul din josul paginii vorbește despre cerbul care se grăbește spre apă, iar potirul și fântâna potolesc setea sa arzătoare. Sufletul dorește apa, care este Cristos, însă lumea nu își dorește această apă. Printre citatele de pe versoul filei găsim evident și acest verset din psalmi, Ps 41,1, dar și alte texte despre Euharistie, cum ar fi Ioan 6,50. După această gravură urmează rugăciuni de pregătire pentru Sfânta Împărtășanie.

21. *Concremor ut vivam*: Vedem imaginea pasării mitice Phoenix cum renaște din flăcări și propria cenușă, privește spre soare, care, la rândul său, privește pasărea. Catrenul din partea inferioară a paginii creează o paralelă între pasărea Phoenix și Cristos, care, la fel ca pasărea, poate să ne redea prima tinerețe (între p. 364-365). Citatele de pe versoul filei sunt legate de renaștere, omul nou, ca de exemplu 1 Sam. 10,6b (la Baranyi apare ca 1 Reg. 10,6), Rom. 13,14, iar citatele de la Sfântul Augustin, Sfântul Ciprian și Sfântul Ioan Gură de Aur sunt legate de Taina Euharistiei, de felul cum se transformă pâinea și vinul în trupul lui Cristos, iar creștinul, prin împărtășanie, se transformă în Cristos. După fila aceasta găsim rugăciuni de după Sfânta Împărtășanie, apoi rugăciuni pentru diverse situații de viață.

22. *Sic itur ad Astra* - titlul este luat din opera lui Vergilius (Eneida, cântecul 11, rândul 283.): *Așa se ajunge până la stele*. Catrenul se compune din întrebări și răspunsuri scurte (*Este posibil să eviți moartea? Moartea este inevitabilă. Te temi de judecată?*) asemănătoare celor din catehisme, oferind sfaturi de viață menite să faciliteze accesul credincioșului la împărăția cerurilor. Gravura reprezintă o compoziție, unde nu mai apare Soarele, dar se văd razele lui în partea superioară a imaginii, din mijloc, dintre nori. În centru se află un cerc mare, în care sunt patru cercuri mai mici. În cercul superior din mijloc apare ochiul atotvăzător în triunghiul înconjurat de raze - o reprezentare a lui

²⁷ Farmati 2017, p. 220-222.

Dumnezeu Tatăl²⁸. În cercul din dreapta mijloc, apar simbolurile judecății, o balanță și o oglindă. În cercul din partea stângă se văd spicuri și focul de după seceriș, ca o reprezentare a purgatoriului. În cercul de jos se văd niște figuri negre înconjurând focul - aceasta fiind, evident, reprezentarea iadului. Dacă privim compoziția din partea dreaptă, observăm reprezentarea Judecății de Apoi (Mt. 25,31-46), balanța fiind de fapt Judecătorul, în dreapta lui Dumnezeu Tatăl - raiul, în stânga iadul, iar în mijloc purgatoriul. Pe verso găsim citate despre moarte și judecată. Conținutul cărții continuă cu cei șapte psalmi de pocăință, diverse rugăciuni, litania tuturor sfinților etc. (între p. 446-447).

23. *In hac pharmaca Chua*²⁹: gravura reprezintă o farmacie de epocă, o boltă mare cu coloane în lateral, înăuntru prin plafon se observă ochiul atotvăzător (Tatăl). Pe trei pereți se văd polițe mari, pline de cutii. Cele din mijloc au fiecare semnul Tatălui (ochiul în triunghi), cele laterale sunt marcate cu câte o stea mare cu șase colțuri (hexagramă sau Steaua lui David) - steaua poate reprezenta Sfânta Treime³⁰. În mijlocul farmaciei este o masă cu câteva hârtii, lateral, lângă coloane se vede parțial câte un scaun (între p. 472-473). Cătrețul din josul paginii vorbește despre neputința omului de a se vindeca în fața morții. Pe versoul gravurii, în mod excepțional, găsim numai citate biblice, majoritatea din psalmi, toate despre speranța omului în Dumnezeu în fața morții.

Aceasta este ultima gravură din carte. Urmează imediat oficiul pentru răposați (*Officium Defunctorum*), apoi meditații pentru rugăciuni individuale în timpul săptămânii scrise de iezuitul Ioan Nádasi (1614-1679) - considerat unul dintre cei mai cunoscuți și citați autori iezuiți din perioada barocă la nivel european -³¹, o altă rugăciune scrisă de Franciscus Emmanuelis de Benavides (1640-1716), mici rugăciuni și indice de materii.

Ultima pagină din volum este dedicată eratei, unde, în mod surprinzător, apar numai erori din textele asociate gravurilor. Aici este menționat faptul că erorile au fost cauzate de folosirea unui tipar străin. Gravurile apar aici sub denumirea *Symbolum* și sunt numerotate: penultima, de lângă p. 376 fiind Symb. 22. Deși, în argumentația sa Judit V. Ecsedy nu vorbește despre acest exemplu, erata reprezintă încă o dovadă în sprijinul observației sale³²: aceste gravuri nu provin din atelierul lui Miklós Misztótfalusi Kis. Și această ultima pagină arată că în momentul editării volumului, Baranyi a avut pregătite filele cu gravuri. Deocamdată, însă, proveniența exactă a gravurilor rămâne necunoscută.

Este foarte interesant și faptul că unele dintre gravurile din *Viaticum* se regăsesc și într-un volum al absolvenților colegiului iezuit din Cluj, din anul

²⁸ Post 1999, p. 17.

²⁹ Apare în erată forma corectată: Theca. – [Baranyi], *Viaticum* 1695, ultima p. fără număr.

³⁰ Post 1999, p. 61.

³¹ Tüskés, Knapp 1991, p. 321-322.

³² V. Ecsedy 2008, p. 63-64.

1750³³. Aici apar gravurile intitulate *Luminis Author* (nr. 5), *Coelesti ascendit ad igne* (nr. 15) ambele repetând fidel imaginea dar având un alt catren care prezintă într-un context mitologic *prietenia*³⁴.

La fel, câteva gravuri din *Viaticum* apar într-o altă ediție a colegiului iezuit clujean, din anul 1752, cu titlul *Ethica hominum* (...) ³⁵. După cercetările lui Béla Szalai putem spune că ediția are numai un singur exemplar cunoscut în biblioteca Universității „Eötvös Loránd” (ELTE) din Budapesta. Volumul conține în total șapte gravuri - embleme - Szalai include, așadar, lucrarea în literatura emblematică. În această tipăritură apar gravurile *In hac Pharmacia China, ad Horreum ad Ignem, Hoc Syderae tuta, Purgatur ab Igne, Cognato Sydere Phoébo, Forma meliore notamus, Vehit absque Periclo și Pinxit amor Solis*. Szalai nu realizează o analiză aprofundată a gravurilor dar marchează faptul că aceste reprezentări au un nivel artistic ridicat și au fost tipărite pe o hârtie fină. Cercetătorul menționat afirmă că în acea epocă nu exista în Transilvania niciun meșter care ar fi putut realiza aceste gravuri³⁶.

Aici trebuie să revenim la cele patru observații ale autorului către cititor (*Devoto lectori, Quator tibi pie Lector advertenda*)³⁷. În primele două subcapitole vorbește despre „Symbola” – adică *simboluri*, așa cum numește el imaginile. În nouă puncte (de la *a*. la *i*.) autorul dă cititorului sfaturi legate de simboluri. Afirmă că și arta și natura îl sugerează pe Dumnezeu, iar natura ni-L și arată. Aduce ca pildă floarea soarelui, care de la răsărit urmărește soarele, are abilitatea naturală de a saluta soarele cu veselie, apoi, odată cu trecerea soarelui, se odihnește. Se aprinde în lacrimi de laudă a Domnului sufletul aceluia om care de la răsărit salută cu bucurie soarele dreptății. Autorul îl parafrizează pe Sfântul Ighațiu, care susținea că omul a fost creat pentru a-L lauda pe Dumnezeu și pentru ca, în cele din urmă, să se mântuiască slujindu-L. Reprezentările mitologice bine cunoscute în epocă au doar rolul de a ilustra mesajul teologic profund al textului; descrie cum însuși Dumnezeu s-a făcut om, s-a făcut carne, până să fie și răstignit pe cruce pentru greșelile noastre. Așadar și sufletul omului L-a văzut pe Dumnezeu, cu ajutorul sufletului omul Îl poate privi pe Domnul. Și arta Îl reprezintă prin inspirație divină, arta umană sau arta divină, însă cei care nu cunosc cultura Minervei (zeița mitologică al științelor și artelor)

³³ István Kaprinai, *De arte amicitiae parandae, conservandae, et dimittendae, libri tres. Honoribus (...) neo-baccalaureorum (...) ab humanitate Claudiopolitana oblata anno 1750. Claudiopoli, typ. academicis soc. Jesu.*

³⁴ Haskell 2015, p. 241-244.

³⁵ Stephanus More / Stephanus Mihálcz, *Ethica hominum...a[rtium] l[iberalium] et philosophiae magistris oblata ab [...] rhetorica Claudiopolitana, cum in (...) Academia Claudiopolitana (...) suprema a[rtium] L[iberalium] et phil[osophiae] laurea co[n]decorare[n]tur, anno 1752. mense Aug[usto] die [...] Claudiopoli, typis Academicis(1752).*

³⁶ Szalai 2017, p. 352.

³⁷ [Baranyi], *Viaticum* 1695, p. A4^r-A6^r.

nu pot înțelege deslușit versurile aferente gravurilor. După această parte vorbește despre citatele de pe versoul gravurilor, fie că sunt culese din codice, de la teologi sau de la părinții bisericii ori din Sfânta Scriptura, ele sunt menite să servească devoțiunea și rugăciunea continuă.

Nu putem trece pe lângă aceste texte fără a identifica logica neoplatoniciană a lui Baranyi, bazată probabil pe gândirea Sfântului Augustin și de la alți părinți ai bisericii. Cu ajutorul semnelor sau imaginilor luate din lumea materială, simbolurile ne arată o dimensiune superioară, ne ajută să înțelegem mai bine lucrurile sfinte și ascunse, care nu se pot vedea altfel. Simbolul este o cale de exprimare, de comunicare. Însuși Isus Cristos s-a exprimat de multe ori prin simboluri și pilde. Biserica operează în continuare de multe ori cu simboluri. Arta poate prezenta sensul cuvintelor abstracte folosite în rugăciuni. Astfel, imaginea poate deveni cuvânt sau rugăciunea se poate transforma într-o realitate fizică. Totodată, imaginea este și instrumentul întăririi memoriei. Ca și rugăciunea, imaginea poate avea un rol important atât în devoțiunea privată cât și în cea comunitară³⁸.

Stemele din cărțile lui Baranyi

Stemele patronilor apar adesea în volumele finanțate de aceștia. În cazul lucrărilor lui Baranyi, în *Viaticum* este reprezentată stema contelui László Gyulaffy, în *Pânea pruncilor* apare stema cardinalului Leopold Carl von Kollonich, iar în volumul *A' Szent Irás Summaja* este întâlnită reprezentarea heraldică a contesei Kata Kornis de Ruzska, soția lui János Haller de Hallerkő. În restul volumelor nu apar decât ornamente, mici gravuri de decor și inițiale. Dintre cele trei exemple de mai jos, *Viaticum* denotă cea mai mare importanță acordată stemei: dedicația cărții către Gyulaffy conține o serioasă analiză heraldică, totodată analogică și simbolică, adaptată contextului devoțional al cărții, dar și contextului politic și social actual. Rolul simbolismului exprimat de stema patronului este, așadar, doar parțial spiritual, având în aceeași măsură și o conotație profană³⁹. În *A' Szent Irás Summaja* vedem stema cu unicornul (inorogul), un animal mitic, legendar care ulterior este folosit și ca simbol al lui Cristos⁴⁰. Analiza heraldică și explicarea armelor este mai moderată decât în *Viaticum*, dar și aici apare intenția complexă de a promova atât cartea (și autorul), cât și patronul, dar, evident, prin apariția și promovarea cărții spirituale, se urmărește și propagarea cuvântului lui Dumnezeu⁴¹. În *Pânea pruncilor* pare că stema lui Kollonich este tipărită fără vreun rol explicit. Apare după pagina de

³⁸ Barsi, Kálmán, Kránitz 2019, p. 19-22; Hourihane 2014, p. 78-80.

³⁹ [Baranyi], *Viaticum* 1695, p. (a)1^r-(a)6^r; Vass 2019a, p. 200, 207-209.

⁴⁰ Post 1999, p. 74.

⁴¹ [Baranyi], *A' Szent Irás Summaja* 1695, p. a1^r-a8^v.

titlu, ocupă o pagină întreagă (p. 2.), totuși, dedicația nu face nicio referire la stemă⁴².

Raphael archangelus

Dacă urmărim cartea *Raphael archangelus*, vom considera faptul că în afara ornamentelor tipografice numai la ultima pagină tipărită apare și o imagine cu doi *putti* nicăieri nu regăsim nici o altă reprezentare. Cartea are un conținut mixt de rugăciuni, devoțiuni, dar și de texte profane precum anecdote sau versuri leonine cu învățătură destinată studenților școlilor iezuite și seminariștilor. În textele devoționale către Sfântul Arhanghel Rafael, îngerul apare ca o creatură puternică, un adevărat ocrotitor. Tocmai de aceea este interesant cum în această carte nu apare nicăieri vreo reprezentare a Sfântului Rafael, ci doar acei *putti* baroci, care contrazic într-un fel textul scris. Acești îngerăși se află sub înscricția finală „FINIS” (sfârșit), iar prin reprezentare ne putem gândi și la simbolul sfârșitului vieții pământești către care se îndreaptă fiecare om, iar cărțile de rugăciuni ajută în pregătirea pentru trecerea la cele veșnice. Aici îngerii țin în mână câte o coroană de lauri și câte o frunză de palmier - care ne aduc aminte versetele biblice din 2 Tim. 4, 6-9, unde acestea sunt însemnele celor drepti, ale celor glorioși, care au luptat lupta cea bună și și-au păstrat credința.⁴³

Este interesant, totuși, că această carte nu valorifică posibilitățile imaginii în devoțiune, cu atât mai mult cu cât cartea iezuitului Jacobus Masenius (Jacob Masen) (1606-1681)⁴⁴, una dintre lucrările utilizate probabil de către Baranyi, are la a doua foaie de titlu o gravură a Sfântului Arhanghel Rafael ocrotitorul, conducându-l pe tânărul Tobia, care aduce peștele⁴⁵. Deși numele lui Rafael nu apare în scris, acesta poate fi recunoscut cu certitudine după atribute. Deasupra gravurii apare citatul „Vias tuas Domine demonstra mihi” - adică: „Fă-mi cunoscute, Doamne, căile tale” (Ps. 25,4a). Faptul că Baranyi evită să expună o asemenea reprezentare, probabil nu este întâmplător, dată fiind lipsa de gravuri sau meșteri.

Imagine fără imagine - textul ca imagine

În restul cărților lui Baranyi nu găsim gravuri sau imagini, decât ornamentele mărunte florale etc. *A szentek lajstroma*⁴⁶ de exemplu nu conține nicio imagine, folosind alte instrumente, adaptate tipului cărții, cum este indexarea alfabetică a sfinților și separat a temelor care apar în descrierea

⁴² Baranyi 1702, p. 177; Ilis, Ghitta 2008, p. 1-3.

⁴³ [Baranyi] 1758, p. 118.

⁴⁴ Manesius 1711, p. A2 (Prima ediție: Koloniae Agrippiae, 1649).

⁴⁵ Așa cum este descris în *Cartea lui Tobia* din Vechiul Testament.

⁴⁶ Pál Baranyi, *A szentek lajstroma, az az A' Szent Írásból, vagy a szentek életéből esztendő-által, minden napra rendeltetett elmélkedések [...]*, Nagyszombat, 1713; Eger, 1771.

sfinților etc. În urma cercetărilor realizate de către Csilla Gábor se știe că una dintre aceste cărți are o legătură interesantă cu imaginile: pentru cartea bogată de rugăciuni și de devoțiuni, *Lelki paradicsom*, Baranyi a folosit ca sursă principală cartea latină al lui Jaco Merlo (1597-1644), *Paradisus animae christianae*⁴⁷. Gábor face o analiză amplă nu numai a surselor, ci și a textelor, din care reiese că Baranyi a intervenit în mod liber asupra lucrării originale, omițând unele texte și introducând altele, păstrând structura, dar nepreluând gravurile. După descrierea lui Gábor, gravurile de la începutul fiecărui capitol sunt asemănătoare cu cele din *Viaticum*: reprezintă lumea divină și cea umană, au o simbolică bogată, fiecare are un titlu și este însoțită de texte scurte și citate pentru a înțelege sensul imaginii, care de fiecare dată se leagă de tema capitolului respectiv. Este interesant că Baranyi nu preia gravurile, dar păstrează textele care descriu gravura inițială. Metoda aceasta, subliniază Gábor, nu este una fără precedent în epocă, iar majoritatea cazurilor ar putea fi explicate cu probleme financiare sau greutățile logistice de obținere a gravurilor⁴⁸. Nu știm în ce măsură a intenționat Baranyi să elimine imaginile, sau a fost constrâns de situația financiară și logistică. Cert este că textul lui este adaptat cititorului catolic ardelean din epocă, iar textele denotă o imaginație bogată⁴⁹. Subliniază că realitatea vizibilă, perceptibilă, reprezintă o sugestie a transcendenței. Autorul sugerează cititorilor să mediteze mai profund asupra simbolurilor, explică simbolurile și momentele liturgice, veșmintele sfinte și elementele credinței. Metoda lui poate fi rezumată prin crearea de imagini cu ajutorul unor cuvinte simple, ușor de înțeles.

Lucrarea intitulată *Imago vitae et mortis. Az életnek és halálnak képe*, este o carte de predici în două volume (primul a apărut în anul 1712, iar al doilea în 1719), care cuprind predicile rostite la diferite înmormântări catolice din Transilvania, majoritatea din zona Alba Iuliei și Hunedoarei. Cu câteva excepții, toate predicile au fost scrise pentru funeraliile unor persoane nobile. În total, cele două volume conțin 61 de predici, din care 60 sunt funerare, din perioada 1689-1702. Primul volum, care are aproape o mie de pagini, este dedicat lui György Mártonffi (1663-1721), prepozitul din Arad, arhidiacon de Nitra, canonic de Esztergom, care la puțin timp după apariția cărții avea să fie numit episcop al Transilvaniei. În dedicația cărții găsim o analiză emblematică a stemei lui Mártonffi, asemănătoare celor amintite mai înainte, însă stema în sine nu apare decât prin descrierea lui Baranyi, însoțită de catrenul care oferă o explicație emblematică în latină și în maghiară. În prefața către cititori (*A Kegyes Olvasóhoz*) explică metoda de redactare a predicilor, își expune ideile referitoare

⁴⁷ [Baranyi] 1700.

⁴⁸ Gábor 2015, p. 75-76.

⁴⁹ Horváth 2003, p. 171-172.

la imagini. Folosește un limbaj cu numeroase imagini, alegoric. De exemplu, apelează la alegorii inspirate din lumea picturii, care implică sensul figurat al unor termeni precum pictură, pictor, culori⁵⁰. Expune cititorului imaginea vieții și a morții, în care culorile principale folosite sunt cuvintele lui Dumnezeu, dar folosește și alte culori complementare cum ar fi povestirile profane, fabulele, apologiile, pentru ca pictura să devină mai frumoasă și mai ușor înțeleasă. El face acest lucru și pentru a atrage atenția credincioșilor de alte confesiuni, intenționând să le fie de folos tuturor, dar să rămână în slujba misiunii catolice. În mod înțelept ascunde adevărurile credinței în textele predicilor, ca să îi întărească în credință pe catolici, iar celor rătăciți să le ofere o posibilitate de recunoaștere și acceptare a adevărului.⁵¹

Concluzii

Din punct de vedere al relației dintre imagine și text, operele iezuitului Pál Baranyi se pot categoriza în două tipuri: volumele care conțin imagini tipărite, gravuri și volumele care conțin numai texte. Volumele cu gravuri folosesc în mod foarte conștient potențialul imaginii, care devine un mijloc de înțelegere a textelor și de transmitere a ideilor, facilitează rugăciunea prin meditația asupra celor văzute. Îmbinarea textului și imaginii apare aici sub forma literaturii emblematice baroce, unde textul poate să fie și un element al imaginii, iar textele aferente gravurilor deschid o punte între textul cărții și imagine, între cele tipărite și mintea cititorului. Volumele în care nu regăsim nicio imagine tipărită folosesc limbajul și textele pentru înlocuirea sau formarea imaginilor, ideilor. Așadar, în concepția lui Baranyi, imaginea-text și textul-imagine sunt în aproape egală măsură folosite în misiunea lui de a întări catholicismul transilvănean și de a câștiga cât pe mai mulți din rândul celor care părăsiseră Biserica Catolică. Putem afirma, că literatura lui Baranyi, încărcată de puterea imaginilor, este o literatură aplicată, unde atât textul cât și imaginea sunt supuse obiectivului misionar, scopului de a convinge, dar și de a încânta și a învăța (*docere et delectare*).

List of illustrations

Fig. 1 - Decorative title page of the book *Viaticum spirituale*.

Fig. 2 - The title page of the book *Viaticum spirituale*.

Fig. 3 - Coat of arms of the count László Gyulaffy in the *Viaticum*.

Fig. 4 - Chalcography *ad te conversio nostra* - between pages B4^v and 1 in *Viaticum*.

⁵⁰ „Minek előtte im ez Eletnek és Halálnak Képére (kit itt elődben tettünk) függesztetted szemeidet, és annak állattját, valóságát, természetét és tulajdonságát meg vizsgáljad; először ezekre fordítsad szemeidet. I. Ennek a' Képnek le írásában mindenek felett azon igyekeztünk, hogy leg nemessebb festékeket szereznénk elé. Azaz: Az Istennek Elevenítő, és meg Eölvő Igéit.” Barany 1712, p. (*)^r.

⁵¹ *Ibidem*, p. (*)^r-(**4)^r.

- Fig. 5 - Chalcography *Ubique Centrum* - between pages 48-49 in *Viaticum*
 Fig. 6 - Chalcography *Luminis Author* - between pages 66-67 in *Viaticum*
 Fig. 7 - Chalcography *Icare me Sequere* - between pages 76-77 in *Viaticum*
 Fig. 8 - Chalcography *Nuncia Pacis* - between pages 114-115 in *Viaticum*
 Fig. 9 - Chalcography *Hoc Sydere tuta* - between pages 128-129 in *Viaticum*
 Fig. 10 - Chalcography *Novit vitare Caribdes* - between pages 242-243 in *Viaticum*
 Fig. 11 - Chalcography *Ad Horreum, ad Ignem* - between pages 258-259 in *Viaticum*
 Fig. 12 - Chalcography *Vehit absque Periclo* - between pages 272-273 in *Viaticum*
 Fig. 13 - Chalcography *Cognato Sydere Phoebo* - between pages 282-283 in *Viaticum*
 Fig. 14 - Chalcography *Finis coronat Opus* - between pages 300-301 in *Viaticum*
 Fig. 15 - Chalcography *Telsera Militiae* - between pages 304-305 in *Viaticum*
 Fig. 16 - Chalcography *Coelesti accendit ad igne* - between pages 316-317 in *Viaticum*
 Fig. 17 - Chalcography *Pinxist amor Solis* - between pages 322-323 in *Viaticum*
 Fig. 18 - Chalcography *Omnia Concentrat* - between pages 328-329 in *Viaticum*
 Fig. 19 - Chalcography *Purgatur ab Igne* - between pages 336-337 in *Viaticum*
 Fig. 20 - Verso-ul gravurii *Purgatur ab Igne* - between pages 336-337 in *Viaticum*
 Fig. 21 - Chalcography *Forma meliore notamus* - between pages 348-349 in *Viaticum*
 Fig. 22 - Chalcography *Sitis urget ad undas* - between pages 356-357 in *Viaticum*
 Fig. 23 - Chalcography *Concremor ut vivam* - between pages 364-365 in *Viaticum*
 Fig. 24 - Chalcography *Sic itur ad Astra* - between pages 446-447 in *Viaticum*
 Fig. 25 - Chalcography *In hac pharmaca Chua* - we can see in the errata the correct version: *In hac pharmaca Theca* - between pages 472-473 in *Viaticum*
 Fig. 26 - Title page of the book *Imago vitae et mortis. Az életnek és halálnak képe*

Fig. 1 - Pagina de titlu decorativă a cărții *Viaticum spirituale*

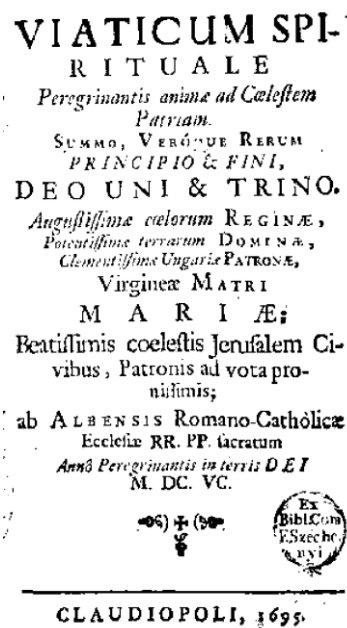

Fig. 2 - Pagina de titlu a cărții *Viaticum spirituale*

Fig. 3 - Stema familială a contelui László Gyulaffy din *Viaticum*

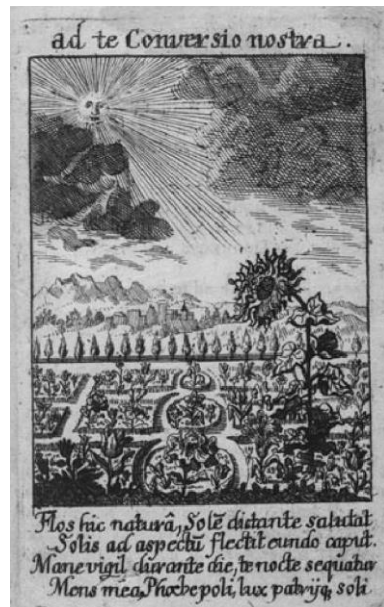

Fig. 4 - Gravură *ad te conversio nostra* - între p. B4^v și 1 din *Viaticum*

Fig. 5 - Gravură „Ubique Centrum” - între p. 48-49 din *Viaticum*

Fig. 6 - Gravură „Luminis Author” - între p. 66-67 din *Viaticum*

Fig. 7 - Gravură „Icare me Sequere” -
între p. 76-77 din Viaticum

Fig. 8 - Gravură „Nuncia Pacis” -
între p. 114-115 din Viaticum

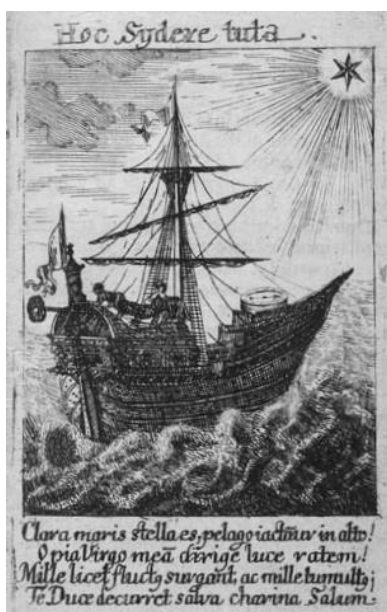

Fig. 9 - Gravură „Hoc Sydere tuta” -
între p. 128-129 din Viaticum

Fig. 10 - Gravură „Novit vitare Caribbes” -
între p. 242-243 din Viaticum

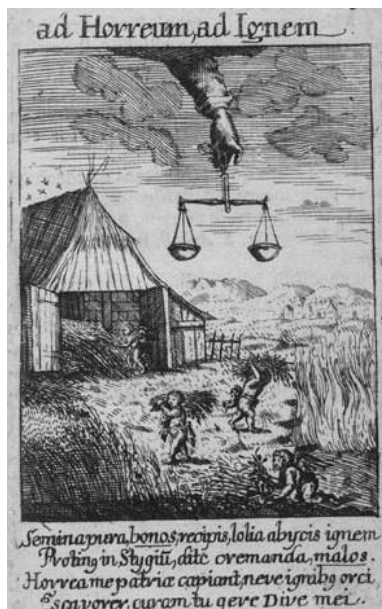

Fig. 11 - Gravură „Ad Horreum, ad Ignem” -
 între p. 258-259 din Viaticum

Fig. 12 - Gravură „Vehit absque Periculo” -
 între p. 272-273 din Viaticum

Fig. 13 - Gravură „Cognato Sydere Phoëbo” -
 între p. 282-283 din Viaticum

Fig. 14 - Gravură „Finis coronat Opus” -
 între p. 300-301 din Viaticum

Fig. 15 - Gravură „Telsera Militiae” - între p. 304-305 din Viaticum

Fig. 16 - Gravură „Coelesti accendit ad igne” - între p. 316-317 din Viaticum

Fig. 17 - Gravură „Pinxit amor Solis” - între p. 322-323 din Viaticum

Fig. 18 - Gravură „Omnia Concentrat” - între p. 328-329 din Viaticum

Fig. 19 - Gravură „Purgatur ab Igne” - între p. 336-337 din Viaticum

Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis. *Johanni 20.*

Confitemini alterutrum peccata vestra, ut salvemini. *Jac. 5. v. 16.*

Qui abscondit scelera, non dirigitur, qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. *Proverb. 18. v. 13.*

Peccavi Domino! Dominus quoque transiit peccatum tuum. *2. Reg. 12. 13.*

DEUS propitius esto mihi peccatori! Amen dico descendit hic justificatus. *Luca 18 v. 13.*

Confitebor adversum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei. *Psal. 31. v. 5.*

Erroris medicina, confessio est. *S. Ambrosii 1. de Infit. Virg. c. 4.*

In forensibus judiciis post accusationem, & criminum confessionem sequitur supplicium, ceterum ante DEI tribunal, post accusationem & confessionem, datur corona. *S. Chrysof. hom. 5 & 12. ad populum.*

Scala quidem fuit Davidi confessio illa, & scala similiter omnibus est, qui rite confitentur; peccando descendit peccator in infernum, poenitendo, & confitendo, quasi per quandam scalam, ascendit poenitens in caelum. *S. Hieronymus.*

R

Fig. 20 - Verso-ul gravurii „Purgatur ab Igne” - între p. 336-337 din Viaticum

Fig. 21 - Gravură „Forma meliore notamus” - între p. 348-349 din Viaticum

Fig. 22 - Gravură „Sitis urget ad undas” - între p. 356-357 din Viaticum

Fig. 23 - Gravură „Concremor ut vivam” - între p. 364-365 din *Viaticum*

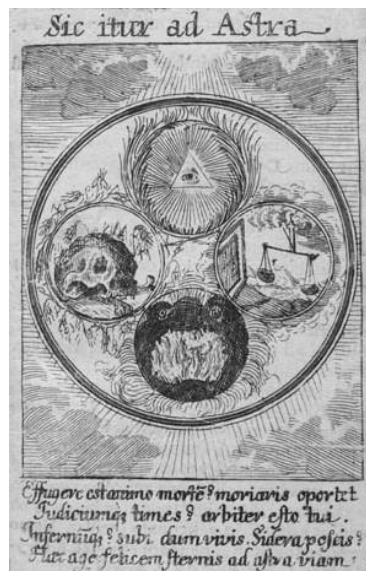

Fig. 24 - Gravură „Sic itur ad Astra” - între p. 446-447 din *Viaticum*

Fig. 25 - Gravură „In hac pharmaca Chua” – corectată prin erata: „In hac pharmaca Theca” - între p. 472-473 din *Viaticum*

Fig. 26 - Pagina de titlu a cărții *Imago vitæ et mortis. Az életnek és halálának képe.*

Abrevieri bibliografice

- Bánfi, V. Ecsedy 2018 - Bánfi Szilvia, V. Ecsedy Judit, „Újabb adatok a katolikus könyvnyomtatás helyzetéről az Erdélyi Fejedelemségben”, in *Catholice reformare, A katolikus egyház a fejedelemség korában*, Diósi Dávid, Marton József (eds.), Budapest–Kolozsvár, Szent István Társulat-Verbum, 2018, p. 73-106
- [Baranyi] 1695 - [Pál Baranyi], *A' Szent Irás Summaja: mellyben a' Históriaik, Törvények, Parantsolatok, Jövendölések, Intések, és Oktatások, más több a Sz. Iráshoz tartozó emlekezetes dolgokkal együtt rövideden foglaltatnak, és most a keresztyének lelki épületire ki-botsáttatnak, A' Tekintetes és Nagysagos Ruszkai Kornis Kata Aszszonyinak ö Nagyságának istenes költségével, A' Gyula-Fejervari Paterek által. Kolosvárott, Nyomt: 1695. Eszt.*
- [Baranyi] 1695a - [Pál Baranyi], *Viaticum spirituale peregrinantis animae ad coelestem patriam, summo, veroque rerum principio & fini, Deo uni & trino, augustissimae coelorum reginae, potentissimae terrarum dominae, clementissimae Ungariae patronae virgineae matri Mariae, beatissimis coelestis Jerusalem civibus, patronis ad vota pronissimis, ab Albensis romano-catholicae ecclesiae rr. pr. sacrarum anno peregrinantis in terris Dei M. DC. VC., Claudiopoli, 1695*
- [Baranyi] 1700 - [Pál Baranyi], *Lelki Paradicsom, Mely Sok-Féle Lelki Kertekből öszveszedtetett taplalo gyümölcs-fakkal, gyönyörködtető viragokkal, elevenítő orvosságokkal, Az-az Különb-különb fele áitátosságokkal, imádságokkal, litaniakkal, intésekkel, es oktatásokkal be-ülttetett. [...], s. 1. [Alba Iulia], 1700*
- [Baranyi] 1702 - [Pál Baranyi], *Pânea pruncilor sau învătătura credinții creștinești strănsă în mică șumă, care o au scris în mici întrebăciuni și răspunsuri ungurești cinstitul pater Boroneai Laslo, parochușul Besearecii Catholicești de la Belgrad, și s-au întors în limba românească de Duma Ianăș de la Borbanți, în anii Dom. 1702. Alba Iulia, 1702*
- Baranyi 1712 - Pál Baranyi, *Imago vitae, et mortis. Az életnek és halálnak képe. Avagy halotti prédikációk. (...). Nagyszombatban, a Jésum Társasága Académiájának bötüivel, Geich János által, 1712*
- [Baranyi] 1758 - [Pál Baranyi], *Raphael Archangelus peregrinantium fidus achates, et custos animae. Seu itinerarium, Christianis omnibus, praecipue sacerdotibus, religiosus, clericis, iter facientibus aecommodatum. Meditationibus, precationibus, colloquiis piis instructum. Curiosus, sacris, & profanis quaestiunculis ad levendas viae molestias adauctum. A quodam longa, periculosa, taediosa itinera emenso, ad piam peregrinantium commoditatem, & spirituale solatium conscriptum, Et quinta vice repressum Tyrnaviae, Typis Academicis Societatis Jesu, Anno M. DCC. LVIII*
- Baranyi ms. - Paulus Baranyi, „Descriptio Siculice” și „Descriptio Sedis Saxonum”, ELTE Egyetemi Könyvtár (Biblioteca Universității ELTE Budapesta), Coll. Kaprinai, B., Tom. 72, [s. a.], p. 282-285
- Barsi, Kálmán, Kránitz 2019 - Balázs Barsi–Peregrin Kálmán–Mihály Kránicz, „A szent művészet”, in Béla Zsolt Szakács (ed.), *Ars sacra. A liturgikus művészet kézikönyve*, Budapest, 2019, p. 19-64
- Biblia 2016 - *Biblia*, Iași, 2016
- Borbély 1923 - István Borbély, „A mai unitárius hitelvek kialakulásának története (Rendszeres unitárius hittan-történet)”, in *Keresztény Magvető*, 55/4, 1923, p. 153-172
- Coleman 2007 - J. A. Coleman, *The dictionary of Mythology an A-Z of themes, legends and heroes*, London, 2007

- Farmati 2017 - Anna Farmati, „A kolozsvári Szent Mihály-templomhoz tartozó Szentháromság Társulat identitás-helyreállító szertartásai”, în *Keresztény Magvető*, 123/2-3, 2017, p. 218-226
- Galavics 1973 - Géza Galavics, „Későreneszánsz és korabarokk”, în *Művészettörténet - tudománytörténet*, Aradi Nóra (edit.), Budapest, 1973, p. 41-90
- Gábor 2015 - Csilla Gábor, „A Lelki paradicsom és forrásvidéke(i)”, în Lengyel Réka, Csörsz Rumen István, Hegedüs Béla, Kiss Margit, Lénárt Orsolya (eds.), *Amicitia. Tanulmányok Tüskés Gábor 60. születésnapjára / Beiträge zum 60. Geburtstag von Gábor Tüskés*, Budapest, 2015, p. 69-78
- Hárs 2012 - György Péter Hárs, „A bal lator”, în *Életünk*, 50/8, 2012, p. 41-45
- Haskell 2015 - Yasmine Haskell, „Arts and Games of Love: Genre, Gender and Special Friendships in Eighteenth-Century Jesuit Poetry”, în *Ordering Emotions in Europe 1100–1800*, Susan Broomhall (edit.), (=Studies in Medieval and Reformation Traditions, Volume 195), Leiden – Boston, 2015, p. 225-244
- Horváth, 2003 - Izabella Horváth, „Ismeret és közlés az egyházi kommunikációban egy 17. századi imádságoskönyv tükrében”, în *Erdélyi Múzeum*, 65/1-2, 2003, p. 168-177
- Hourihane, 2014 - Colum Hourihane (Index of Christian Art, Princeton), „A kép ereje az imádságban és áhitatban / The power of the Image in Prayer and Devotion” în Péter Bokody (ed.), *Kép és kereszténység / Image and Christianity. Vizuális médiumok a középkorban / Visual Medium in the Middle Ages*, Pannonhalma, 2014, p. 78-91
- Ilis, Ghitta 2008 - Florina Ilis, Ovidiu Ghitta, *Pânea pruncilor sau învățatura credinții creștinești strănsă în mică șumă, care o au scris în mici întrebăciuni și răspunsuri ungurești cinstiul pater Boroneai Laslo, parochușul Besearecii Catholicești de la Belgrad, și s-au întors în limba românească de Duma Ianăș de la Borbanți, în anii Dom. 1702*, Cluj-Napoca, 2008
- Käfer, Kovács 2013 - Stephanus Käfer, Esther Kovács, *Ave Tyrnavia! Opera impressia Tyrnaviae Typis Academicis 1648–1777*, Budapestini – Strigonii – Tyrnaviae, MMXIII (2013)
- Knapp, Tüskés 2003 - Éva Knapp, Gábor Tüskés, *Emblematics in Hungary: a study of the history of symbolic representation in Renaissance and Baroque literature*, Tübingen, 2003
- Kónya 2012 - Franciska Kónya, „Kép és szó. A barokk jezsuita irodalmi emblémáról és előzményeiről”, în *Keresztény Szó*, 23/1, 2012, p. 1-5
- Lukács 2007 - Olga Lukács, „Die Geschichte der Kirchen in Siebenbürgen von der Reformation bis zum Beginn der Habsburgischen Herrschaft (1526–1690)”, în Dieter Brandes (ed.), *Die Geschichte der Christlichen Kirchen aufarbeiten. Healing of Memories zwischen Kirchen, Kulturen und Religion. Ein Versöhnungsprojekt der Kirchen in Rumänien*, Cluj-Napoca - Leipzig, 2007, p. 56-61
- Manesius 1711 - Jacobus Manesius, *Ars Nova Argutiarum Eruditae & Honestae Recreationis: In duas partes divisa, Prima Est Epigrammatum: Altera Inscriptionum Argutarum. Authore R. P. Jacobo Masenio è Societate Jesu. Editio nova auctior & elegantior. Coloniae Agrippinae, Sumptibus Henrici Rommerskirchen Bibliopolae, Anno M. DCC. XI.*, 1711
- Marte 2010 - Johann Marte et al. (edit.), *Die Union der Rumänen Siebenbürgens mit der Kirche von Rom. Unirea românilor transilvăneni cu Biserica Romei. Band I. von den anfängen bis 1701. Vol. I. De la începuturi până la anul 1701*, București, 2010
- Mârza 2015 - Eva Mârza, „Propuneri pentru cercetarea tipurilor de litere și motivelor decorative în cartea românească veche”, în *Transilvania*, 6/7, 2015, p. 8-13
- Moisset 2012 - Jean-Pierre Moisset, *A katolicizmus története*, Pannonhalma, 2012

- Nagy 1858 - Iván Nagy, *Magyarország családai czimerekkel és nemzékrendi táblákkal, III.*, Pest, Nyomtatott Beimel J. és Kozma Vazulnál, 1858
- Némethy 1887 - Lajos Némethy, „Baranyi Pál pesti plébános élete”, in *Religio: Kath. Egyházi s Irodalmi Folyóirat*, 2, 1887, p. 273-277
- Nóda 2009 - Mózes Nóda, *Liturgika. Szentmise, zsoltószma, szentségek, keresztény szimbólumok*, Cluj – Kolozsvár, 2009
- Post 1999 - W. Ellwood Post, *Saints, signs and symbols. A concise dictionary*, London, 1999
- Radosav 2005 - Doru Radosav, „Cultura românească din Transilvania în secolul al XVII-lea”, in Ioan-Aurel Pop, Thomas Nágler, András Magyar (eds.), *Istoria Transilvaniei, (de la 1541 până la 1711)*. Vol. II, Cluj-Napoca, 2005, p. 311-328
- Stoeger 1855 - Johann Nepomuk Stoeger, *Scriptores Provinciae Austriae Sotietatis Jesu I.*, Viennae, Typis Congregationis Mechintharisticae, 1855
- Szalai 2017 - Béla Szalai, „Szakáll János ismeretlen Kolozsvár látkép-metszete 1752-ből”, in *Magyar Könyvszemle*, 133/3, 2017, p. 352-357
- Szinnyei 1905 - József Szinnyei, *Magyar írók élete és munkái. X. kötet*. Budapest, Hornyánszky Viktor Könyvkereskedése, 1905
- Tüskés, Knapp 1991 - Gábor Tüskés, Éva Knapp, „Címlapillusztrációk egy 17. századi magyar jezsuita szerző aszketikus munkáiban”, in *Magyar Könyvszemle*, 107/3, 1991, p. 230-257
- V. Ecsedy 2008 - Judit V. Ecsedy, „Mesterkedő nyomdászok: A barokk kor különleges nyomtatványai”, in *Magyar Grafika*, 52 – jubileumi különszám, 2008, p. 62-69
- Vass 2019 - Csongor Vass, „A Baranyi Pál SJ erdélyi missziós működését szabályozó primási okirat”, in *Lymbus. Magyarságtudományi Közlemények*, 2019, p. 403-413
- Vass 2019a - Csongor Vass, „Baranyi Pál Viaticum spirituale (1695) kötetének dedikációja gróf Gyulaffy Lászlóhoz”, in László Szelestei N. (ed.), *Személyek, intézmények szerepe a hívek lelkeségének alakításában a 17–18. században.* (=Pázmány Irodalmi Műhely. Lelkiségtörténeti tanulmányok 24.), Budapest, 2019, p. 195-211
- Wimmer 2008 - Otto Wimmer, *Szentelek szimbólumai. Attribútumaik és ábrázolásaik*, Budapest, 2008